© П. М. Бісіркін, 2011
ISSN 2076-8184. Інформаційні технології і засоби навчання. 2011. №6 (26).
Режим доступу до журналу: http://www.journal.iitta.gov.ua

УДК 371.321

Бісіркін Петро Михайлович, науковий співробітник відділу лабораторних комплексів засобів навчання Інституту інформаційних технологій і засобів навчання НАПН України, м. Київ, e-mail:bisirkin@ukr.net

ОСОБЛИВОСТІ НАПРЯМКІВ ДОСЛІДЖЕННЯ ОСОБИСТІСНИХ ЯКОСТЕЙ УЧНІВ ДОПРОФІЛЬНИХ КЛАСІВ ОСНОВНОЇ ШКОЛИ З ВИВЧЕННЯМ ПРЕДМЕТІВ ПРИРОДНИЧОГО ЦИКЛУ

Анотація

Дослідження використання ІКТ в умовах допрофільного навчання в класах із вивченням предметів природничого циклу обумовлено необхідністю врахування низки аспектів динамічних середовищ, у яких перебуває учень – як навчальному, так і зовнішньому соціальному. Враховуючи багатоаспектність розгляду даної проблеми її змістонаповнюючими компонентами, можуть бути готовність до праці, соціальна адаптація, самооцінка, самовираження, різні типи поведінки, мислення, процес формування і розвитку особистості, а також такі окремі важливі елементи як формування активної трудової позиції, професійної самосвідомості та готовності до вибору професії.

Ключові слова: допрофільне навчання, інформаційно-комунікаційні технології, особистісні якості учня, навчальний процес, соціальне середовище.

Постановка проблеми. Важливість дослідження використання ІКТ в умовах допрофільного навчання в класах із вивченням предметів природничого циклу підтверджується такою подією, як прийняття «Державної цільової програми підвищення якості шкільної природно-математичної освіти на період з 2011 до 2015 року».

У попередніх публікаціях були розглянуті такі питання, як допрофільне навчання й особистісні якості учнів допрофільних класів [3].

Метою ж даної *статті* є саме розгляд змістово-якісного наповнення середовища, у якому перебуває учень – навчального і соціального й вибір інструментарію для проведення дослідження.

Якість освіти є категорією, яка за своєю суттю відображає різні аспекти освітнього процесу: філософські, соціальні, педагогічні, політичні, демографічні, економічні, результати навчальної діяльності, процес організації навчання і виховання [5]. Це спонукає до врахування низки цих аспектів, які супроводжують учня допрофільного класу — учасника навчально-виховного процесу загальноосвітньої школи.

У середовищі *інформаційно-комунікаційних технологій* (ІКТ) успішно функціонують автоматизовані навчальні системи, що здатні враховувати індивідуальні особливості учнів і педагогічні (стимулювальні) впливи у процесі навчання, здійснювати дослідження первинних (когнітивних) якостей учнів [20].

Під час дослідження *навчального процесу* з використанням *ІКТ* у класах із вивчення предметів природничого циклу загальноосвітньої школи важливим був би розгляд таких двох проблем, як: з одного боку, особистісні якості учнів до профільних класів, і, з іншого, необхідність вибору ними (учнями) профілю навчання, що може на майбутніх етапах життєвого шляху стати передумовою вибору майбутньої галузі професійної діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Розглядаючи особистісні аспекти, зазначимо, що *індивідуальна свідомість* людини виражає її життєві потреби, які в суспільному бутті є способами конституювання правосвідомості, облагородження правомірності життєвих потреб й інтересів людини духовним потенціалом, який соціалізує їх засобом аналітико-критичних обмежень, властивих кожній людини і природно-біологічного егоцентризму.

Гуманістичне спрямування правової волі людини на розкриття і задоволення сутнісних потреб свого буття відбувається у сфері соціально-філософських визначень свідомості, що базуються на об'єктивному духовно-пізнавальному історичному і розумовому досвіді конституювання волі кожного індивіда відповідно до сили його бажань, що не порушує суверенітет у просторі того соціуму, який визначається ним як необхідна, законна й обов'язкова умова життєдіяльності, … епіцентром усіх пізнавальних пошуків (людини) є *взаємодія волі та мислення* [16].

Важливим є *взаємодія людини і соціуму*, врегулювання соціально-трудових відносин урахування економічних, соціальних, трудових та економіко-екологічних макроорієнтирів, норм соціальних потреб[27].

Важливість певного профілю навчання обумовлюється соціальним замовленням і є комплексним інструментом розв'язання соціальних проблем у разі солідарної участі в даному процесі держави [12].

Особистісна орієнтація освітнього процесу, який реалізується через *профільне навчання* розвиває творчі й інтелектуальні здібності і дає можливість одержати довузівську наукову і професійно-практичну підготовку за технологічним, фізико-математичним, хіміко-біологічним, та іншими напрямами [2].

Необхідно враховувати *морально-етичні характеристики*, взаємозв'язок системи цінностей і волі суб'єкта, механізми оптимізації і деформації *соціальної перспективи* [1, 14].

Сучасне українське суспільство є сферою *соціальної адаптації* особистості, й характеризується через основні тенденції соціально-адаптаційних процесів у ньому на сучасному етапі з урахуванням взаємовпливів даної адаптації, соціалізації, соціальної мобільності та інших соціальних процесів [4].

Соціальна адаптація стосовно старшого підліткового віку розглядається як процес приведення у стан узгодженості індивідуальних і колективних вимог, норм, цінностей із загальноприйнятими нормами, правилами, цінностями і спрямування цього процесу на розвиток в особистості соціально значимих якостей, які дозволяють підліткам знайти своє місце у світі дорослих і досягти успіху в значимій для них і суспільства діяльності.

Соціальна адаптація старших підлітків, зокрема, містить такі напрямки: адаптація старших підлітків у сфері спілкування з однолітками; адаптація старших підлітків у сфері взаємостосунків із дорослими; адаптація старших підлітків до власного "Я"; адаптація старших підлітків до соціально значимої діяльності.

Критеріями соціальної адаптації старших підлітків, у свою чергу, є: задоволеність становищем, яке займає підліток у групі однолітків:

- адекватна самооцінка; ступінь самостійності старшого підлітка;
- соціальна активність старших підлітків, спрямована на засвоєння ними соціально значимих цінностей і розвиток у них соціально значущих якостей;
- *самоосвіта*;
- попередній вибір професії;
- здатність старшого підлітка до *саморегуляції* [31].

Необхідно враховувати такий значущий аспект як *соціалізація особистості*, яка є процесом, що продовжується протягом усього людського життя.

На певних етапах соціалізація здійснюється достатньо спокійно і безболісно для особистості, а в деякі періоди цей процес виходить на одне з провідних місць у системі факторів, які відповідають за її (особистості) становлення. Одним із таких етапів є підлітковий вік, від результативності соціалізації в якому залежить подальший напрям розвитку особистості.

У психолого-педагогічному розкритті *поняття соціалізації* підлітка є діяльнісний підхід, який базується на працях педагогів і психологів Б. Ананьєва, Л. Виготського, А. Леонтьєва, С. Рубінштейна та ін.

У філософському контексті процес соціалізації особистості досліджували С. Батенін, Я. Гілінський, С. Дригулієв, М. Каган, В. Москаленко, В. Шепель, у психологічному – Б. Ананьєв, О. Асмолов, Л. Божович, Д. Ельконін, В. Куєвда, Р. Нємов, М. Смирнов, Д. Фельдштейн, В. Шубинський.

Зміст *соціалізації підлітків* полягає у засвоєнні ними (підлітками) соціального досвіду; перетворенні його (досвіду) у власні цінності й орієнтації; вибірковому введенні в систему поведінки підлітка тих норм і поведінкових шаблонів, які прийняті в суспільстві; у взаємодії його з іншими людьми, а результатом соціалізації є становлення соціального "Я" і соціальної активності підлітка [32].

Водночас слід звернути увагу на характерний взаємозв'язок між *мотивацією досягнення успіху* і впливу *властивостей особистості* (інтроверсія, песимістичність, оптимістичність, активність, ригідність та індивідуалістичність) на формування мотивації досягнень в юнацькому віці [7].

Вплив на формування особистості дитини мають також умови соціалізації (середовище, у якому дитина набуває соціального досвіду), на рівні емоційної, пізнавальної, мотиваційної сфери, образу-Я і міжособистісної взаємодії.

Під впливом умов соціалізації діти також зазнають емоційного ураження, стосовно образу-Я, значною мірою гальмується пізнавальна активність і виникають порушення у сфері міжособистісної взаємодії [30].

Під час дослідження особистості необхідним є урахування *самооцінки* й рівня домагань як динамічної системи, загальних й індивідуальних особливостей розвитку

окремих структурних компонентів системи самооцінки і рівня домагань, а також структурно-функціональних зв'язків між ними [18].

Важливим особистісним аспектом в умовах допрофільного і профільного навчання є схильність до *самозайнятості*. Однією з передумов, що формує таку схильність, є економічна активність особистості, вияв індивідуальності, самореалізації, рівень економічної взаємодії із зовнішнім середовищем [13].

А така потреба особистості, як *самовираження* може реалізуватися завдяки розширенню сфери її діяльності і здійснення творчої діяльності [28].

Виклад основного матеріалу. Формування особистості починається ще в молодшому за допрофільний період навчання віці. Важливо враховувати психологічні і педагогічні умови становлення *самостійної поведінки* дітей раннього віку: допомога дитині в елементарному самоконтролі і саморегуляції; розвиток почуття гордості, рефлексивних рис особистості; задоволення потреби в домаганні визнання; розширення ступенів свободи дитини; оптимістичний погляд на можливості дітей діяти самостійно; схвалення самостійних намагань; регуляція міри і форми допомоги дитині; позитивна емоційна підтримка самостійних намагань; визнання успішних досягнень дитини [8].

Слід також звернути увагу на те, що старші підлітки незначно випереджають молодших підлітків у прояві адекватних реакцій, що дозволяє стверджувати: *понятійне мислення* і рівень мовного розвитку, уміння логічно мислити, співвідносити різні типи зв'язків і понять, диференціювати індивідуальні відмінності в мисленні й мові, у старших підлітків більш розвинені, ніж у молодших [9].

Проблема *формування характеру особистості* полягає в розвитку морально-вольових якостей, які визначають спрямованість діяльності особистості і її здатність долати труднощі. Структури характеру, що включає в себе її емоційну, інтелектуальну, вольову, ціннісно-орієнтаційну сфери, сконцентровані навколо головної життєвої мети. Основні чинники формування характеру (біологічний, навколишнього середовища і свободи волі).

Пріоритетне значення факторів *навколишнього середовища* й особистісної волі людини у формуванні її характеру і найсприятливіші для виховання характеру особистості засади організації її діяльності: цілеспрямованість, самостійність, активність, відповідність задаткам, здібностям та можливостям, прагнення до

змагання, зв’язок з діяльністю колективу виховання особистості з *активною життєвою позицією*, здатної успішно діяти за умов громадянського суспільства і ринкової економіки [5].

Особливості становлення стилю життя особистості в підлітковому і юнацькому віці є *активність* і *спрямованість особистості*, співвідношення їх параметрів, які формують певний стильовий тип, а саме:

- пасивно-індивідуалістичний;
- ситуативно-індивідуалістичний;
- активно-індивідуалістичний;
- пасивно-колективістичний;
- ситуативно-колективістичний;
- активно-колективістичний;
- самоціннісно-праксичний пасивний;
- самоціннісно-праксичний ситуативний;
- самоціннісно-праксичний.

Динаміка типів стилю життя особистості активно пов’язана з її психологічною і соціальною зрілістю, тенденцією до самореалізації, актуалізацією її здібностей і успішним особистісним і професійним *самовизначенням* [15].

Формування *особистісного досвіду* старшокласників у навчально-виховному процесі загальноосвітньої, поєднує нормативно-оцінний, мотиваційно-стимулювальний й практично-дієвий компоненти з урахуванням психологічних новоутворень, потреб розвитку учнів юнацького віку. Набуття старшокласниками особистісного досвіду забезпечує суб'єктивну активність і єдність зовнішньої, практичної і внутрішньої, а також психологічної сторін їх діяльності [10].

Як чинник *особистісного зростання* в умовах навчально-виховного процесу в юнацькому віці є турбота про себе. Її структура (турботи про себе) складається з таких компонентів як:

- когнітивний;
- афективний;
- поведінковий;

критеріями і показниками її діагностування є:

- само розуміння – самоусвідомлення;

- аутосимпатія – самосприйняття;
- автономність – самопідтримка [22].
- Психологічним засобом розвитку особистості є *допомога іншому*. Виділяють три рівні надання допомоги: реципієнтний, предметний і суб'єктний. Психологічний зміст допомоги іншому полягає в сприянні входженню іншої людини в стан суб'єктності, що передбачає певні особливості обох суб'єктів взаємодії, а саме:
- активність;
- рефлективність;
- емпатичність;
- креативність;
- рівень мотивації.

З психологічної точки зору, допомога іншому — це взаємодія з іншим, що здійснюється з метою полегшення його страждань, сприяння його розвитку та розкриттю потенціалу його здібностей [25].

Важливим аспектом розвитку особистості є її *творча активність*, яка, у свою чергу, є суто особистісною якістю і не може бути зведеною до власне інтелектуальних та інших когнітивних процесів: з останніми вона тісно пов’язана, але водночас є самостійним психічним феноменом. Чинниками її є, передусім, провідна діяльність й орієнтація старшокласників на майбутнє.

У старшому шкільному віці творча активність утворює складну міжфункціональну систему з психологічними структурами, які породжують системну якість основного психічного новоутворення віку – *готовності до життєвого самовираження*. Встановлено кореляцію творчої активності з такими складовими цієї системи, як ціннісні орієнтації і ступінь їх ієрархічності, гармонійність високого рівня домагань і висока самооцінка. Разом із тим, не виявлено надійної кореляції між творчою активністю і розвитком інтелектуальних процесів. Однак такі якості як “*творча активність особистості”* й “*інтелектуальна обдарованість”* є принципово різними за психологічною сутністю [23].

Нарешті особистісну зрілість визначено як ефект самостійно пережитої людиною у зрілому віці ненормативної кризи ідентичності, який є динамічною особистісною структурою, пропріум (*пропріум* (пс.) — позначення типів поведінки і

характеристик, які ми сприймаємо як близькі, центральні і важливі для нашого життя... [21]) важливий для її ідентичності.

Рисами-індикаторами, що характеризують оригінальність феномену *особистісної зрілості*, визначено:

- синергічність;
- автономність;
- контактність;
- самосприйняття;
- креативність;
- толерантність;
- відповідальність;
- глибинність переживань;
- децентрацію;
- життєву філософію.

Головною рисою особистісної зрілості у пропріумі молодих людей є синергічність, а не автономність, як у людей, зрілих за віком. У пропріуму молодих людей існують взаємозв'язки між рисами „автономність" – „життєва філософія", „автономність" – „самоприйняття", „глибинність переживань" – „відповідальність", „глибинність переживань" – „самоприйняття". Ці взаємозв'язки є відмінними від ланцюга, що об'єднує головні риси особистісної зрілості у пропріуму людей, які характеризуються високим рівнем загальної зрілості і є зрілими за віком. Отримані результати дослідження показали, що молода людина скоріше переживає, ніж усвідомлює власну особистісну зрілість.

Застосування, зокрема, опитувальника особистісної зрілості дає змогу визначити загальний рівень й особливості особистісної зрілості людини й надати рекомендації щодо її особистісного зростання і є доцільним використання у цілях профвідбору [33].

Особистість людини характеризує *цілісне мислення*, у якому поєднуються елементи *раціонально-логічного* й *інтуїтивно-образного типів мислення*, породжені специфікою функціонування півкуль головного мозку. В теоріях Ж. Піаже і Г. Епштейна висвітлюються *стадії мислення.*

Від профілю функціонування асиметрії мозку залежить динаміка навчання. З різною швидкістю формується домінування однієї з двох півкуль, що стає можливим за придушення конкурентного домінування симетричного пункту другої півкулі в результаті навчання. Встановлено, що для одержання бажаних результатів необхідне конструювання змісту і навчальної діяльності, які відповідали б можливостям дітей у міру того, як змінюються їхні пізнавальні можливості. Виділяють специфічні *типи вищої нервової діяльності: художній, мислячий, середній* [26].

Розгляд особливостей, тісно пов’язаних з особистістю і вибором профілю, був би не повним без розгляду процесів професійної орієнтації і формування активної трудової позиції, а в майбутньому професійної самосвідомості.

Для становлення *професійної самосвідомості* характерна особистісна рефлексія взаємопов'язана з виробленням образу "я – фахівець", предметна рефлексія яка засвідчує успішність правильність (неправильність) дій; соціальна рефлексія, що вказує на значущість фаху і його роль у суспільному бутті [17].

Встановлено, що *формування активної трудової позиції* в учнів забезпечується за умов застосування проектної технології і технології колективних творчих справ. Виявлено основні чинники, що впливають на формування в учнів активної трудової позиції (потреби, інтереси, переконання, ціннісні орієнтації, нахили, вибір майбутньої професії).

Важливим механізмом формування активної трудової позиції учнів виступає *взаємодія зовнішніх стимулів і внутрішніх мотивів*. *Зовнішні стимули* — зміст позаурочної предметно-перетворювальної діяльності, форми організації діяльності тощо. *Внутрішні мотиви* — бажання навчитись нового, показати свої вміння і здібності та ін. [11].

Професійна орієнтація є важливим фактором у виборі профілю навчання. Світоглядно-ідеологічні засади вибору професії сучасною молоддю в системі ринкових трансформацій, *професійного самовизначення особистості*, основні чинники цього процесу, цілеспрямована й системоутворююча роль освіти й необхідність модернізації сучасної освіти в контексті спрямування на підвищення ефективності її впливу на професійне самовизначення особистості в системі ринкових і демократичних трансформацій. Професійне самовизначення особистості доцільно здійснювати в ході спеціально організованої науково-практичної діяльності —

професійної орієнтації. Професійна орієнтація розглядається як система рівноправної взаємодії (через систему шкільної і позашкільної освіти і виховання) особистості й суспільства на певних етапах розвитку людини, що оптимально відповідає особистісним особливостям і запитам ринку праці в конкурентоспроможних кадрах [24].

Важливим елементом навчально-виховного процесу є запровадження динамічно-розвивального й індивідуально-психологічного диференційованого змісту і педагогічних засобів підготовки старшокласників до самостійного вибору майбутньої професії у процесі профільного навчання [19].

Необхідно забезпечити наступність між підготовкою учня до вибору профілю навчання і власне профільним навчанням, а також між профільною і професійною освітами. Актуальною вважаться така педагогічна проблема як *психолого-педагогічна готовність* кожного учня до свідомого *вибору профілю навчання*. Урахування складових спеціальної організації діяльності учня під час професійного самовизначення в обраному профілі. Адаптована психолого-педагогічна характеристика учня, підготовленого до навчання за профілем містить в собі такі важливі компоненти, як:

- когнітивний;
- мотиваційний;
- діяльнісний;
- рефлексивний [29].

Висновки. На нашу думку, під час вибору інструментарію дослідження необхідне врахування широкого ряду актуальних складових компонент: від соціальної адаптації, самооцінки, самовираження і різних типів поведінки й мислення.

Ці аспекти можуть бути враховані під час дослідження особистості, учнів допрофільних класів, зокрема:

- філософські;
- соціальні;
- особистісні.

Урахування середовищ, у яких перебуває учень допрофільного класу як зовнішнього соціального, так і навчально-виховного процесу, майбутньої мети та

перспективи профільного навчання, реалізації і розвитку особистості в подальшій майбутній навчальній і професійній діяльності.

Зазначені напрямки можуть слугувати орієнтирами під час вибору тестового й опитувального інструментарію, їх змістового наповнення під час дослідження особистості учнів допрофільних класів в умовах навчально-виховного процесу загальноосвітньої школи.

Враховуючи значну обсяжність розглядуваних нами аспектів, найраціональнішим рішенням проблеми дослідження особистості учнів допрофільних опитувальних завдань, які б включали в себе розглядувані нами аспекти. Виходячи з вищезазначеного, нашим респондентам було запропоновано адаптовані тестові завдання, що вивчають такі аспекти:

- *ставлення до навчальних предметів*;
- *соціалізованості особистості;*
- *рівня самооцінки;*
- *вивчення мотивів учнів у діяльності.*

Висвітлення подальших результатів дослідження заплановано у наступних публікаціях.

Список використаних джерел

1. *Акопян В. Г.* Морально-етичні цінності підприємця: формування та розвиток (соціально-філософський аналіз) : автореф. дис. канд. філософ. наук : 09.00.03 [Електронний ресурс] / В. Г. Акопян; Ін-т вищої освіти АПН України. — К., 2004. — 18 с.
2. *Бєлуха С.* Технологія, що забезпечує готовність вчителів здійснювати сучасну педагогічну діяльність / О. Виговська // Дир. шк., ліцею, гімназії. — 2008. — № 4. — С. 4–24. — Бібліогр. : 13 назв.
3. *Бісіркін П. М.* Особливості допрофільного навчання предметів природничого циклу та особистісні якості учнів основної школи. / П. М. Бісіркін // Інформаційні технології і засоби навчання. Київ, 2009. – Вип. 6(14). р. [Електроний ресурс]. – Режим доступу : http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/ITZN/em14/emg.html.
4. *Бондаренко О. М.* Соціальна адаптація особистості в умовах пострадянського суспільства : автореф. дис. ... канд. філософ. наук : 09.00.03

[Електронний ресурс] / О. М. Бондаренко; Південноукр. держ. пед. ун-т (м.Одеса) ім. К. Д .Ушинського. — О., 2004. — 19 с.

5. *Вікторов В. Г.* Регулювання якості освіти як філософсько-освітянська проблема : автореф. дис... д-ра філософ. наук : 09.00.10 [Електронний ресурс] / В. Г. Вікторов; Ін-т вищ. освіти АПН України. — К., 2006. — 30 с.

6. *Галів М. Д.* Проблема формування характеру особистості в історії розвитку української педагогічної думки (60-ті роки XIX – 60-ті роки XX ст.) : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 [Електронний ресурс] / М. Д. Галів; Житомир. держ. ун-т ім. І. Франка. — Житомир, 2007. — 20 с.

7. *Гузенко В. А.* Особливості переживання соціального страху з різними рівнями мотивації досягнень у юнацькому віці : автореф. дис. ... канд. психол. наук : 19.00.07 [Електронний ресурс] / В.А. □м.□нко; Південноукр. держ. пед. ун-т □м.. К. Д. Ушинського. — О., 2009. — 20 с.

8. *Гуріна З. В.* Психолого-педагогічні умови становлення самостійності у дітей раннього віку : автореф. дис. ... канд. психол. наук : 19.00.07 [Електронний ресурс] / З. В. Гуріна; Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. — К., 2008. — 21 с.

9. *Киреева З. А.* Особенности проявления понятийного мышления в подростковом возрасте / З. А. Киреева // Наука і освіта. — 2008. — № 8/9. — С. 61–64. — Библиогр. : 6 назв.

10. *Коссак Г. М.* Формування особистісного досвіду старшокласників у навчально-виховному процесі загальноосвітньої школи : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.07 [Електронний ресурс] / Г. М. Коссак; Терноп. нац. пед. ун-т ім. В. Гнатюка. — Т., 2005. — 20 с.

11. *Кравченко Л. В.* Формування в учнів 5–11 класів активної трудової позиції у процесі позаурочної предметно-перетворювальної діяльності : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.07 [Електронний ресурс] / Л. В. Кравченко; Ін-т пробл. виховання АПН України. — К., 2005. — 20 с.

12. *Крупник А. С.* Соціально-захисна спрямованість державної соціальної політики за умов трансформації українського суспільства : автореф. дис. ... канд. політ. наук : 25.00.04 [Електронний ресурс] / А. С. Крупник; Одес. нац. юрид. акад. — О., 2002. — 17 с.

13. *Кудринська Г. І.* Самозайнятість як тип економічної поведінки : автореф. дис. ... канд. соціол. наук : 22.00.04 [Електронний ресурс] / Г. І. Кудринська; Харк. нац. ун-т внутр. справ. — Х., 2009. — 20 с.

14. Лепський М. А. Взаємозв'язок оптимізму та песимізму: проблема соціальної перспективи : автореф. дис. ... д-ра філософ. наук : 09.00.03 [Електронний ресурс] / М. А. Лепський; Ін-т вищ. освіти АПН України. — К., 2006. — 37 с.

15. *Малина О. Г.* Психологічні особливості становлення стилю життя особистості в підлітковому і юнацькому віці: автореф. дис... канд. психол. наук : 19.00.07 [Електронний ресурс] / О.Г. Малина; Нац. пед. ун-т ім. М.П.Драгоманова. — К., 2009. — 21 с.

16. *Манойло Н. Г.* Світоглядно-мотиваційна визначеність правосвідомості: соціально-філософський дискурс : автореф. дис. ... канд. філософ. наук : 09.00.03 / Н. Г. Манойло; Запоріз. нац. ун-т. — Запоріжжя, 2008. — 16 с.

17. *Мащенко Н. І.* Соціально-психологічні чинники становлення професійної самосвідомості студентів технічних університетів: автореф. дис. ... канд. психол. наук : 19.00.05 [Електронний ресурс] / Н. І. Мащенко; Ін т психології ім. Г. С. Костюка АПН України. — К., 2005. — 18 с.

18. *Меднікова Г. І.* Самооцінка та рівень домагань особистості як динамічна система : автореф. дис. ... канд. психол. наук : 19.00.01 [Електронний ресурс] / Г. І. Меднікова; Одес. нац. ун-т ім. І. І. Мечнікова. — О., 2002. — 20 с.

19. *Мельник О. В.* Підготовка старшокласників до самостійного вибору майбутньої професії в процесі профільного трудового навчання : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.07 / О. В. Мельник; Ін-т пробл. виховання АПН України. — К., 2003. — 20 с.

20. *Меняйленко О. С.* Автоматизовані педагогічні навчальні системи : моногр. / О. С. Меняйленко; Луган. нац. пед. ун-т ім. Т. Шевченка. — Луганськ : Альма-матер, 2003. — 272 с. — Бібліогр. : 177 назв.

21. «Мир словарей» — коллекция словарей и энциклопедий. // Психологическая энциклопедия. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://mirslovarei.com/content_psy/proprium-210.html).

22. *Михайлова І. В.* Особистісні детермінанти прояву турботи про себе в ранньому юнацькому віці : автореф. дис. канд. психол. наук : 19.00.07 [Електронний ресурс] / І. В. Михайлова; Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. — К., 2010. — 20 с.

23. *Мороз Ю. В.* Психологічні особливості розвитку творчої активності старшокласників : автореф. дис. канд. психол. наук : 19.00.07 [Електронний ресурс] / Ю. В. Мороз; Ін-т психології ім. Г. С. Костюка АПН України. — К., 2004. — 19 с.

24. *Москалик Г. Ф.* Філософські засади професійної орієнтації особистості в загальноосвітній школі в системі ринкових трансформацій: автореф. дис. ... канд. філос. Наук : 09.00.10 [Електронний ресурс] / Г. Ф. Москалик; Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. — К., 2009. — 19 с.

25. *Наконечна М. М.* Допомога іншому як психологічний засіб розвитку особистості : автореф. дис. … канд. психол. наук : 19.00.01 [Електронний ресурс] / М. М. Наконечна; Ін-т психології ім. Г. С. Костюка АПН України. — К., 2009. — 19 с.

26. *Остапчук М. В.* Цілісне мислення при розвивальному навчанні / М. В. Остапчук // Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закл. освіти : зб. наук. пр. — 2008. — № 40. — С. 60–65. — Бібліогр. : 27 назв.

27. *Приступа М. І.* Регулювання соціально-трудових відносин на регіональному ринку праці : автореф. дис. ... канд. екон. Наук : 08.09.01 [Електронний ресурс] / М. І. Приступа; Харк. держ. економ. ун-т. — Х., 2004. — 21 с.

28. *Середюк Л. А.* Педагогічні умови оптимізації процесу особистісного самовираження старшокласників : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.07 [Електронний ресурс] / Л. А. Середюк; Ін-т пробл. виховання АПН України. — К., 2002. — 18 с.

29. *Сябро С.* Психолого-педагогічний аспект готовності учня до навчання у профільних класах біологічного спрямування / С. Сябро // Рідна шк. — 2009. — № 10. — С. 11–14. — Бібліогр. : 12 назв.

30. *Удовенко Ю. М.* Вплив несприятливих умов соціалізації на психічний розвиток дитини : автореф. дис. … канд. психол. наук : 19.00.05 [Електронний ресурс] / Ю. М. Удовенко; Ін-т психології ім. Г. С. Костюка АПН України. — К., 2007. — 22 с.

31. *Цимбал І. І.* Соціальна адаптація старших підлітків в умовах спеціалізованої школи гуманітарного профілю : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 [Електронний ресурс] / І. І. Цимбал; Луган. держ. пед. ун-т ім. Т. Шевченка. — Луганськ, 1999. — 19 с.

32. *Чернета С. Ю.* Організаційно-педагогічні умови соціалізації підлітків у неформальних молодіжних об'єднаннях : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.05 [Електронний ресурс] / С. Ю. Чернета; Ін-т пробл. виховання АПН України. — К., 2005. — 18 с.

33. *Штепа О. С.* Диспозиційна модель особистісної зрілості : автореф. дис. ... канд. психол. наук : 19.00.05 [Електронний ресурс] / О. С. Штепа; Ін-т соц. та політ. психології АПН України. — К., 2006. — 17 с. : рис.

ОСОБЕННОСТИ НАПРАВЛЕНИЙ ИССЛЕДОВАНИЯ ЛИЧНОСТНЫХ КАЧЕСТВ УЧЕНИКОВ ДОПРОФИЛЬНЫХ КЛАССОВ ОСНОВНОЙ ШКОЛЫ С ИЗУЧЕНИЕМ ПРЕДМЕТОВ ЕСТЕСТВЕННОГО ЦИКЛА

Бисиркин Петр Михайлович, научный сотрудник отдела лабораторных комплексов средств обучения Института информационных технологий и средств обучения НАПН Украины, г. Киев.

Аннотация

Исследование использования ИКТ в условиях предпрофильного обучения в классах с изучением предметов естественного цикла обусловлено необходимостью учета ряда аспектов динамических сред, в которых находится ученик – как в учебной, так и внешней социальной. Учитывая многоаспектность рассмотрения данной проблемы, ее содержательными компонентами могут быть готовность к труду, социальная адаптация, самооценка, самовыражение, разные типы поведения, мышления, процесс формирования и развития личности, а также такие элементы как формирование активной трудовой позиции, профессионального самосознания и готовности к выбору профессии.

Ключевые слова: допрофильное обучение, информационно-коммуникационные технологии, личностные качества ученика, учебный процесс, социальная среда.

FEATURES OF RESEARCH APPROACHES OF PUPILS' PERSONAL QUALITIES OF BASIC SCHOOL PRE-PROFILE TRAINING WITH STUDYING OF NATURAL CYCLE SUBJECTS

Petro M. Bisirkin, researcher of the Department of laboratory complexes of learning tools, Institute of Information Technologies and Learning Tools of NAPS Ukraine, Kyiv.

Resume

Investigation of the use of ICT in pre-profile training with studying the natural cycle subjects is caused by the need to consider several aspects of the dynamic environments in which the student is in both environments - learning and external social ones.

Considering the multi aspect of the problem, it is clarified that its substantial components can be: readiness for work, social adaptation, self-estimation, the self-expression, different types of behaviour, thinking, process of formation and development of the person, and also such elements as formation of an active labour position, professional consciousness and readiness for a profession choice.

Keywords: pre-profile training, information and communication technologies, student personal qualities, learning process, social environment.

Матеріал надійшов до редакції 25.12.2011 р.